

Rettigheder til metadata

Endelig forelæggelse for Bibliografisk Råd fra arbejdsgruppen ("næstsidste udkast")

23. februar 2017/LEIF

Forord

På Bibliografisk Råds møde 21. februar 2014 blev nedsat en arbejdsgruppen om rettigheder til metadata. Arbejdsgruppen forelagde en redegørelse af 4. juni 2015 på møde i Bibliografisk Råd.

Klip fra referat fra møde i Bibliografisk Råd fredag den 12. juni 2015

4. Rettigheder til metadata

Rapport fra arbejdsgruppen (Bilag 1)

Leif sammenfattede rapporten. Den skal mest ses som et baggrundspapir, et hjælpeværktøj til bibliotekerne. Der mangler dog en del besværlige ting i anbefalingen.

Det blev konstateret, at vi endnu ikke har svar på alle juridiske spørgsmål og det skal afklares med Kulturstyrelsen. Vedr. aftaler om genbrug af data blev det konstateret, at fra DBCs side har man anbefalet, at vi venter med de udenlandske aftaler, indtil der ligger en afklaring vedr. en mulig friere anvendelse af bibliotekskatalogiseringsdata. Styrelsen må gøres opmærksom på, at der er områder, hvor forskellige aftaler forhindrer, at vi lever op til det, bibliotekerne forventer sig.

Det blev besluttet at på Forretningsudvalgets næste møde skal det specificeres, hvad der ønskes af Kulturstyrelsen.

Den samlede redegørelse inkl. forslag til vejledning til bibliotekerne og redegørelse / vejledning blev af styrelsen overgivet til behandling af styrelsens jurist med ansvar for biblioteksområdet. Denne behandling tog som bekendt nogen tid. I løbet af efteråret havde Leif to møder med juristen, som blev konkluderet med nedenstående fra referat fra møde i Bibliografisk Råd onsdag den 7. december 2016:

Tillæg til referatet efter møde med juristen:

Efter møde med SLKS jurist foreslås følgende arbejdsgang (med henvisning til bilag 1 til BIR-møde 12. juni 2015):

1) Vejledningen på s. 2 gøres til en BIR-vejledning og foreslås vedtaget som sådan (med passende redaktionel opdatering)

2) Arbejdsgruppen om metadatarettigheder reaktiveres med henblik på

- redaktionel opdatering efter 1½ års henliggende

- indholdsmæssig opdatering, hvor dette er nødvendigt

- indstille om afsnit 5 også skal have status af en BIR-vejledning

- i forlængelse heraf at færdiggøre redegørelsen med henblik på en publikation udgivet og tiltrådt af BIR.

BIR FU tiltrådte forslaget den 20.12.2016 og arbejdsgruppen mødes den 16.1.2017 for at drøfte de oven nævnte spørgsmål.

Arbejdsgruppen mødtes 16.1.2017 for at udføre dette. Resultatet ses efterfølgende.

Arbejdsgruppen indstiller at materialet reorganiseres, således at det opdeles i tre selvstændige dokumenter:

Forslag til SLKS om initiativer vedr. rettigheder til metadata
som alene publiceres som bilag til referat af BIR mødet

samt

Vejledning til bibliotekerne om rettigheder til metadata og
Redegørelse om rettigheder til metadata
som begge foreslås publiceres på SLKS's hjemmeside

Redegørelse behandler ikke de ændringer, som vil blive en følge af et skifte fra MARC til BIBFRAME (eller andre Linked Data baserede formater), hvor postbegrebet vil blive opløst i entiteter med få metadata og med relationer til at udtrykke de fleste metadata. Det anbefales, at BIR videregiver en opgave til BIBFRAME arbejdsgruppe om at belyse dette forhold.

Leif Andresen, Bente Schade Poulsen og Dorete Bøving Larsen

Udkast

Forslag til SLKS om initiativer vedr. rettigheder til metadata

Det foreslås, at *Vejledning til bibliotekerne om rettigheder til metadata* og *Redegørelse om rettigheder til metadata* bliver publiceret på SLKS's hjemmeside. For begge gælder, at BIR også overdrager den løbende vedligeholdelse til SLKS, således at faktuelle opdateringer ikke nødvendigvis skal forelægges BIR til drøftelse.

I afsnittet *Hvilke aftaler findes i dag* i *Redegørelse om rettigheder til metadata* er omtalt en række aftaler i relation til bibliografiske poster i DanBib. I den sammenhæng vil BIR anbefale:

- at SLKS arbejder for at sikre en mere fleksibel aftale om brug af bibliotekskatalogiserede data, således at disse kan anvendes frit af bibliotekerne og gerne som CC0. BIR er opmærksom på at, at DBC har et behov for at bibeholde sit nuværende økonomiske grundlag for disse data.

Det anbefales derfor at afvente et udspil fra DBC på en revideret aftale om brug af de data, der ligger inden for bibliotekskatalogiseringen. Heri indgår også brug af andre bibliotekers poster.

- at SLKS arbejder for at sikre at også genbrug af data fra WorldCat kan ske således, at de resulterende poster i lokalkataloger kan stilles frit til rådighed for tredjepart som CC0. BIR er opmærksom på at DBC foreslår, at en henvendelse til OCLC om brug af data fra WC udsættes indtil der er opnået en afklaring ang. licensiering af bibliotekskatalogiseringen. Denne afklaring forventer DBC først kan ske, når DBC's nuværende uafklarede ejerforhold er faldet på plads.

For at gøre det nemmere for det enkelte bibliotek, når der i fremtiden lokalt skal indgås aftale med en dataleverandør / datamodtager anbefales det, at SLKS sikrer, at der udarbejdes en standardaftale til generelt brug i bibliotekerne. En sådan aftale skal dels specificere den licens, der anbefales i forbindelse med de data, det drejer sig om og dels tage højde for typer af data, måden de leveres på, evt. opdateringsfrekvens mv. Det foreslås at en sådan aftale udarbejdes i samarbejde med en jurist.

Det anbefales, at *Vejledende retningslinjer om Brugeraccept ved afgivelse af brugerskabte data (2008)*¹ revideres. Det bemærkes, at selvom bibliotekernes behov er dækket fornuftigt ind, så er der ikke tale om en CC0 licens, idet der er en klar afgrænsning i forhold til kommerciel brug. Der bør derfor i samarbejde med en jurist udarbejdes reviderede tekster, som også åbner for kommercielt brug og dermed rent CC0.

Bibliografisk Råd XX. marts 2017.

¹ Sidst publiceret som <http://www.kulturstyrelsen.dk/index.php?id=19335> – ses pt ikke på SLKS's hjemmeside.

Forslag

Vejledning til bibliotekerne om rettigheder til metadata

Forord

Bibliografisk Råd har udarbejdet denne vejledning for at imødekomme et behov i bibliotekerne for at kunne håndtere rettighedsforhold i forbindelse med ønsker om at stille bibliotekernes data friest muligt til rådighed for almenheden.

Indledning

Det anbefales, at hvert enkelt bibliotek får afklaret, hvorledes de bibliografiske poster i bibliotekets database forholder sig i forbindelse med rettigheder.

I forbindelse med enhver form for fremtidig berigelse med metadata, anbefales at have afklaret rettighedsforhold og om muligt sikre fri ret til genbrug (CC0²). Dette gælder i særdeleshed ved både generelle og biblioteksspecifikke aftaler om metadatagenbrug.

Biblioteket bør på sin hjemmeside præsentere rettighedsforhold for metadata i bibliotekets database. Rettigheder bør også omtales i beskrivelser af maskinelle tilgange til bibliotekets metadata: API (Application Program Interface), mulighed for høstning med OAI-PMH, søgning med Z39.50 og SRU.

Ved mulighed for brugeres berigelse af metadata, anbefales at følge Slots- og Kulturstyrelsens til enhver tid gældende anbefalinger; aktuelt *Vejledende retningslinjer om Brugeraccept ved afgivelse af brugerskabte data* (2008)³, som anviser, hvordan en bruger får orientering om sine rettigheder, inden vedkommende laver anmeldelser mv.

Teknisk deklaration af rettighedsforhold

I det omfang det er muligt, bør rettighedsforhold fremgå ved eksport. Når eksterne aktører høster poster med OAI-PMH, bør anvendes Rights statements med f.eks. *CC0* for frit brug henholdsvis *Non-commercial use for Danish libraries* for ikke-kommerciel brug for biblioteker.

For poster i DKABM⁴ angives rettigheder til metadata som en del af AC Administrative Components⁵. I felt AC.Source angives ISIL (biblioteksnummer med "DK-" foranstillet) og i AC.Rights angives muligheder for genbrug (se ovenfor).

² Se nærmere: Creative Commons Danmark - <http://www.creativecommons.dk/>

³ <http://slks.dk/index.php?id=19335>

⁴ Fælles ABM indholds- og transportformat -

http://biblstandard.dk/abm/doc/ABMindholdsogtransportformat_2011.pdf - Indgår i Specifikationer for fælles præsentation af data fra arkiver, biblioteker og museer på internettet - <http://biblstandard.dk/abm/>

⁵ <http://biblstandard.dk/ac/>

Til høstning med OAI-PMH angives der i "indpakningen" for hver enkelt post rettighedsoplysninger i feltet about, med udfyldning af rights statements formateret efter Dublin Core. Det anbefales derfor i elementet at anvende:

dc.titel: Titel på statement. Eksempler: *CC-by-sa*, *CC0* og *Non-commercial use for Danish libraries*

dc.data: Dato- Eksempel: *2015-01-15*

dc.creator: Ansvar for rettighedsstatement. Eksempel: *ISIL DK-810010*

dc.description: Tekst til præsentation. Eksempel: *Deles på samme vilkår med angivelse af kilde*

Anbefalinger i forbindelse med crowdsourcing-projekter (for data indberettet af brugerne)

Det anbefales, at biblioteker, der opretter såkaldte crowdsourcing-projekter (herunder også projekter, der retter sig mod et bestemt 'community'), f.eks. i form af tagging, transskribering eller anden metadatering, samtidig opretter en formular, der gør brugerne klart, at alle data, de beriger med, vil være omfattet af en CC0-licens. Jfr. også denne redegørelse fra JISC: <http://www.jiscdigitalmedia.ac.uk/guide/Crowdsourcing>.

Der foreligger efter forslag fra projektet om brugerskabte data (nu VoxB) *Vejledende retningslinjer om Brugeraccept ved afgivelse af brugerskabte data* (2008)⁶, som anviser, hvordan en bruger får orientering om sine rettigheder, inden vedkommende laver anmeldelser mv. dels som pop-up-tekst og dels som vejledningstekst.

Muligheder for udstilling af rettigheder

Uanset hvilke rettigheder, der er knyttet til et sæt metadata, anbefales at rettighedsstatus bliver udstillet af biblioteket. Helt overordnet bør en beskrivelse af rettigheder til genanvendelse af metadata i bibliotekets registre fremgå af en tekst på bibliotekets hjemmeside. En ting er de metadata, som bibliotekets selv har fremstillet og hvor biblioteket kan give andre fuld ret til genbrug med en CC0-licens. Noget andet er metadata, som er genbrug fra eksterne leverandører (jævnfør gennemgang af forhold for de vigtigste eksterne leverandører tidligere i afsnit 3 i *Redegørelse om rettigheder til metadata*), hvor biblioteket i sagens natur ikke kan stille metadata til rådighed på mere vidtgående vilkår end der fremgår af disse aftaler.

Det anbefales, at spørgsmålet om rettigheder også omtales på sider med beskrivelser af maskinelle tilgange til bibliotekets metadata: API (Application Program Interface), mulighed for høstning med OAI-PMH, søgning med Z39.50 og SRU og ikke mindst ved tilgængeliggørelse som Linked Open Data.

I det omfang, at det er teknisk muligt, anbefales at der er et statement om rettigheder indlejret i det format, som eksterne aktører kan høste metadata i.

⁶ <http://slks.dk/index.php?id=19335>

Som det fremgår, så er det ikke enkelt og det er nok tvivlsomt om en beskrivelse af rettighedsforhold kan laves helt perfekt. Det skal derfor understreges, at anbefalingen er, at biblioteket præsenterer rettighedsforhold således som de kan udredes og med de nødvendige forbehold.

Basalt set kan rettighedsinformation bestå af to forskellige typer information:

- Oplysning om rettighedsindehaver i form af navn eller kode
- Oplysning om og i givet fald på hvilke betingelser, at en metadatapost kan genbruges.

Information om betingelser for genbrug bør gives ved anvendelse af Creative Commons⁷, som kan anvendes både i forbindelse med en tekstlig beskrivelse og som kode indbygget i metadata. Principielt vil alle former for Creative Commons kunne anvendes, men de mest anvendelige i denne sammenhæng er:

- CC0: Frit genbrug uden krav om kildeangivelse
- CC-by-sa: Frit genbrug med krav om kildeangivelse og krav om at yderligere deling sker på samme vilkår
- CC-by-nc: Ikke-kommercielt genbrug med krav om kildeangivelse
- CC-by-nc-sa: Ikke-kommercielt genbrug med krav om kildeangivelse og krav om at yderligere deling sker på samme vilkår

Imidlertid er den mest udbredte type af tilknyttede rettigheder – forbeholdt til biblioteksbrug - ikke dækket af nogen af de mulige CC statements. Derfor anbefales at biblioteket i sådanne tilfælde anvender dette statement:

- Non-commercial use for Danish libraries

Hvis metaformat er danMARC2, er der aktuelt ingen måde at indlejre rettighedsinformation.

Hvis metaformat er MARC21, så kan felt 038⁸ delfelt a udfyldes med en kode for den organisation, som har de intellektuelle rettigheder til metadata i posten. Der er en kodeliste, som dækker biblioteker m.v. i MARC21 kernelande. Men feltet vil kunne anvendes til en identifikator som ISIL⁹. Der er dog ikke mulighed for at oplyse om betingelser for genbrug.

Hvis metaformat er Dublin Core, er det aktuelt ingen måde at indlejre rettighedsinformation. Men hvis Dublin Core er indlejret i DKABM¹⁰, så er der mulighed for at angive rettigheder til metadata som en del af AC Administrative Components¹¹. I felt AC.Source kan angives akronym eller kode for bibliotek (hvor det anbefales at anvende ISIL) og i AC.Rights kan angives muligheder for genbrug. Her anbefales Creative Commons.

⁷ Creative Commons Danmark - <http://www.creativecommons.dk/>

⁸ MARC21: 038 - Record Content Licensor - <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd038.html>

⁹ ISO 15511 Information and documentation - International Standard Identifier for Libraries and Related Organizations (ISIL) - <http://biblstandard.dk/isil/>

¹⁰ Fælles ABM indholds- og transportformat -

http://biblstandard.dk/abm/doc/ABMindholdsogtransportformat_2011.pdf - Indgår i Specifikationer for fælles præsentation af data fra arkiver, biblioteker og museer på internettet - <http://biblstandard.dk/abm/>

¹¹ <http://biblstandard.dk/ac/>

I forbindelse med hentning af poster med Z39.50 og SRU er der ikke mulighed for at angive rettighedsinformation i "indpakningen" af posterne.

I forbindelse med høstning med OAI-PMH kan der i "indpakningen" for hver enkelt post angives rettighedsoplysninger. Der er et ikke-obligatorisk felt *about*, som kan indeholde *provenance statements*¹² og *rights statements*¹³.

Provenance statements giver mulighed for at angive en URL for den base, hvor der er høstet fra. Elementet er primært tænkt til at dokumentere en posts vandring igennem forskellige baser og høstninger. Det anbefales at benytte dette felt, da det netop dokumenterer kilde til poster. Svagheden er dog, at det ikke er en sikker information om rettighedshaver; til gengæld kan den angives generelt for alle høstede poster.

Rights statements er mere anvendelig. I dette element kan indlægges en beskrivelse af rettigheder formateret efter Dublin Core. D.v.s. der kan angives både et statement for rettigheder, hvem der udsteder denne samt en dato. Det anbefales derfor i elementet at anvende:

dc.titel: CC-by-sa

dc.data: 2015-01-15

dc.creator: ISIL DK-810010

dc.description: Deles på samme vilkår med angivelse af kilde

Angivelse af kilde kan ske automatisk med anvendelse af Provenance statements.

Baggrundsinformation kan ses i *Redegørelse om rettigheder til metadata*¹⁴.

Vejledningen er vedtaget af Bibliografisk Råd XX. marts 2017.

¹² <http://www.openarchives.org/OAI/2.0/guidelines-provenance.htm>

¹³ <https://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html> afsnit 2.5

¹⁴ INDSÆT LINK

Redegørelse om rettigheder til metadata

Forord

Redegørelse om rettigheder til metadata er udarbejdet af en arbejdsgruppe nedsat af Bibliografisk Råd bestående af Leif Andresen, Bente Schade Poulsen og Dorete Bøving Larsen.

Der henvises endvidere til den samtidig udarbejdede *Vejledning til bibliotekerne om rettigheder til metadata*¹⁵.

1. Hvorfor denne redegørelse?

Tidligere benyttede bibliotekerne primært data inden for egen organisation, men i de seneste år er de begyndt at stille data til rådighed for 3. part på forskellige måder – bl.a. fordi bibliotekerne forfølger en Open data strategi. Det betyder, at der er et generelt behov for at undersøge hvordan, de eksisterede aftaler med dataleverandører forholder sig til rettigheder samt at få defineret, hvad bibliotekerne generelt har behov for hvad angår aftaler i forhold til distribution af data. Dette er imidlertid ikke så enkelt, da der er en række forhold som komplicerer dette:

- Eksisterende aftaler bygger oftest på brug i én katalog og ikke-kommercielt brug
- Biblioteker vil få stigende lyst og behov for at tilgængeliggøre data i andre sammenhænge
- Digitaliseringsstyrelsens ønske om flere offentlige data samt PSI-direktivets udvidelse til også at omfatte biblioteker

a. Eksisterende aftaler bygger oftest på brug i én katalog og ikke-kommercielt brug

Biblioteker har i årevis udnyttet hinandens data uden at have klare aftaler om de juridiske forhold. Netop i disse år er der dog begyndt at være tradition for at dataproducenter udtrykkeligt gør rede for betingelser for brug af deres data. Samtidig er der et stigende ønske fra biblioteker for at deltage i datafællesskaber som f.eks. fælles databrønde, udstilling af data til tredjepart, open data-initiativer mv.

Denne redegørelse vil derfor forsøge at gøre rede for eksisterende aftaler på området, samt komme med anbefalinger til ny forhandlinger af aftaler; endelig også anbefalinger for de biblioteker, der selv laver aftaler om data.

For egenproducerede data kan producenter vælge at gøre data frie. Dette er der adskillige eksempler på, f.eks. er den tyske nationalbibliografi publiceret under en CC0-licens (foreløbig dog undtaget løbende årgang +1)¹⁶. Tilsvarende initiativer ses mange andre steder, f.eks. i Sverige¹⁷ og i Storbritannien¹⁸.

¹⁵ INDSÆT LINK

¹⁶ <http://www.dnb.de/DE/Aktuell/Presse/titeldatenMARC21.html>

Men det er interessant at undersøge, hvilke aftaler der gælder for genbrug af data fra andre producenter.

Normalt vil der være udarbejdet en aftale med dataleverandøren, der omfatter benyttelse i aftagerens egen katalog og 'normalt biblioteksbrug'. Hvad der ligger af benyttelse herudover er typisk ikke omfattet af de gældende aftaler, idet disse meget ofte stammer tilbage til tider, hvor dette at gøre data frie ikke var aktuelt.

Disse aftaler har oftest karakter af at ville forhindre download og videresalg/videreformidling af store datamængder, men hvordan er bibliotekerne stillet, når disse data vedrører egen beholdning? Stiller de så også forhindringer i vejen for at gøre data frit tilgængelige?

Et yderligere problem er, at det oftest ikke er muligt at afgøre, hvem der er det oprindelige ophav til hvilke dele af en post.

b. Biblioteker vil få stigende lyst og behov for at tilgængeliggøre data i andre sammenhænge

i. Case: Europeana

Europeana¹⁹ er en portal, der udstiller objekter fra den europæiske kulturarv.

Europeana opstiller det princip, at metadata, der uploades til Europeana skal være tilgængelige under en CC0-licens²⁰. Statsbiblioteket har derfor skullet lave en aftale med Kulturministeriet om de data, som stammer fra DBC, og som sendes til Europeana Sounds²¹, for at sikre, at disse data er omfattet af aftalen om nationalbibliografisk registrering, og at vi dermed kan opfylde kravet. (Se under afsnit 3 a. Nationalbibliografien ang. Kulturministeriets svar på henvendelse fra Statsbiblioteket).

Det vil være nyttigt, hvis der er en mere generel aftale, der specificerer bibliotekernes muligheder for at videreformidle data, uden at man skal ansøge hver gang.

ii. Case: LOD

For tiden er der mange initiativer i gang for at udstille data som Linked open data (LOD) i datarepositorier. På den måde kan bibliotekerne komme ud af den silo, som vi hidtil har været i, og gøre vores data tilgængelige for mange andre.

¹⁷ http://librishelp.libris.kb.se/help/tech_swe.jsp?open=tech

¹⁸ <http://www.bl.uk/bibliographic/datafree.html>

¹⁹ <http://www.europeana.eu/portal/>

²⁰ <http://pro.europeana.eu/licensing>

²¹ <http://www.europeanasonsounds.eu/>

BIBFRAME²² – afløseren for Marc-formaterne – er et sådan initiativ. Her vil en traditionel MARC-post blive delt op i en række entiteter (navne, emner, værker osv.) med hver deres URI, som forbindes i et semantisk netværk.

Hvordan vil bibliotekerne kunne gøre dette, hvis rettighederne til data ikke er helt frie? Kan man forestille sig, at visse entiteter ikke er offentligt tilgængelige og visse repositorier dermed er adgangsbegrænsede? Dette understreger vigtigheden af en præcis deklaration også af rettigheder ved tilgængeliggørelse af biblioteksdata som LOD.

c. Digitaliseringsstyrelsens ønske om flere offentlige data samt PSI-direktivets udvidelse til også at omfatte biblioteker

Der er i disse år et stigende krav til offentlige myndigheder om at stille data frit til rådighed til både kommercielle og ikke-kommercielle formål²³. Som et eksempel på en institution, der har gjort data tilgængelige kan nævnes Det Danske Filminstitut, som har gjort alle deres data om film og filmpersoner frit tilgængelige²⁴.

Det såkaldte PSI-direktiv (EU direktiv om adgang til data)²⁵ er i 2013 blevet udvidet, så det også omfatter biblioteker, og som følge heraf er lov nr. 596 af 24. juni 2005 (lov om videreanvendelse af den offentlige sektors informationer) også blevet udvidet²⁶.

Biblioteker kan hermed blive stillet overfor et ønske om at udlevere data. I tilfælde af at man giver afslag står der i lovtæksten: " Når en offentlig myndighed giver afslag på anmodningen om videreanvendelse med henvisning til § 2, stk. 2, nr. 2, skal afslaget indeholde en henvisning til den fysiske eller juridiske person, som er indehaver af rettighederne, når denne kendes. Alternativt skal den offentlige myndighed henvise til den licensgiver, hvorfra den offentlige myndighed har indhentet det relevante materiale."

Det er derfor vigtigt for bibliotekerne at kunne redegøre for rettighederne til data, de måtte ligge inde med, såfremt en tredjepart har rettigheder, som gør, at data ikke må videregives.

De aftaler, der vedrører genbrug af katalogdata (bibliotekskatalogisering), fra Danbib er, som nævnt i afsnit 3 b. *Bibliotekskatalogisering i dag*, beskrevet i aftaler dels mellem daværende Styrelsen for Bibliotek og Medier og DBC omhandlende de statslige biblioteker og dels mellem den enkelte kommune og DBC omhandlende folkebibliotekerne og de pædagogiske læringscentre.

²² <http://www.loc.gov/bibframe/>

²³ <http://www.digst.dk/Styring/Offentlige-data>

²⁴ <http://www.dfi.dk/nyheder/filmupdate/2010/november/filmhistorien-mod-nye-platforme.aspx>

²⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003L0098-20130717&from=EN> (uformel dansk tekst udgivet af EU)

²⁶ <https://www.retsinformation.dk/pdfPrint.aspx?id=163488>

2. Hvordan tilvejebringes bibliografiske data?

a. Grundkatalogisering med efterfølgende tilgængeliggørelse i fælleskatalog

Siden starten af de fælles biblioteksløsninger BASIS og SAMKAT har der været lagt vægt på, at katalogdata skal kunne genbruges. Men det første bibliotek, som anskaffer et materiale kan være nødt til selv at lave en katalogisering. Dette bliver dog mere og mere sjældent forekommende.

For forskningsbibliotekernes vedkommende er genbruget anslået til at være et stykke over 90% for det købte materiale. For pligtafleveret materiale vil der være en del grundkatalogisering af det materiale, som falder udenfor optagelsesreglerne for Nationalbibliografien.

Folkebibliotekerne har en mindre del, som de selv katalogiserer, typisk lokalt materiale og udenlandske materialer. Folkebiblioteker har ikke stor tradition for genbrug af poster fra udenlandske dataleverandører, men det forekommer.

Der er ikke i danMARC2 nogen sikker angivelse af, hvem der har produceret en post. Felt 001 delfelt b kan indeholde dataproducentens biblioteksnummer, men dette er i praksis det leverende biblioteks biblioteksnummer. I en række tilfælde er det et større bibliotek, som håndterer andre bibliotekers baser. Felt 001 delfelt b kan derfor ikke bruges til at identificere den oprindelige dataproducent.

b. Genbrug af data fra danske indholdsleverandører (med og uden lokal berigelse).

Bibliotekerne genbruger poster fra DBC (bibliotekskatalogisering og/eller nationalbibliografiske data) og fra andre biblioteker. Folkebibliotekerne indberetter egen lokalisering, samt eventuelt berigelse med emneord og indholdsbeskrivelser i BASIS. I denne interne base er felterne afmærkede med biblioteksnummer for indberetteren, men denne information går tabt ved eksport til Danbib. Forskningsbibliotekerne opretter en egen kopi af den oprindelige Danbib post, som eventuelt er beriget eller rettet. Der er ikke nogen mulighed for at afgøre efterfølgende, om et bestemt felt 504 (indholdsbeskrivende note) er oprettet af DBC i kraft af deres aftale om bibliotekskatalogisering, eller af et andet bibliotek, ligesom der ikke er nogen mulighed for at afgøre, hvilke felter i en lokal post, som er lokalt producerede, eller som hidrører fra genbrug (og i så fald: fra hvilken producent). Oprindelsen af emneordsfelter fra DBC kan kun ses indirekte ved tilstedeværelsen af et tomt delfelt 0, hvis det ikke er forsvundet i et lokalsystem, som ikke håndterer tomme delfelter.

c. Genbrug af data fra udenlandske leverandører med fællesaftaler (med og uden lokal berigelse)

i. Library of Congress

Der har siden før Samkat startede i 1980 været aftale med Library of Congress om at have bibliografiske poster tilgængelige for genbrug i danske biblioteker. Pt. ligger der ifølge netpunkt 11 mio. poster i DanBib. (Fra 1981 og frem). Disse poster kan hentes i MARC21 eller konverteret til danMARC2.

Biblioteker, der benytter disse poster som forlæg, opretter en kopi af posten. Denne kopi kan være redigeret i større eller mindre grad. Det fremgår ikke af posten, hvem der har produceret den oprindeligt.

ii. British Library

British Library har været dataleverandør til Danbib i årevis i form af BNB (den britiske nationalbibliografi), men har ikke været benyttet siden 2009. Der ligger dog fortsat ifølge netpunkt 2,7 mio. poster fra British Library i DanBib.

iii. WorldCat

Der er via Netpunkt adgang til at genbruge poster fra WorldCat (OCLC).

I forhold til genbrug fra WorldCat er der lavet en aftale om, at felt 035 med OCLC-nummer skal forblive i posten. Dette er primært for at beregne betalingen fra Danmark til OCLC. Det gør det dog muligt at genkende genbrug fra WorldCat, dog ikke på feltniveau, idet posten senere kan være beriget af den genbrugende institution.

iv. Z39.50 generelt

Visse bibliotekssystemer giver mulighed for at hente en bibliografisk post fra de biblioteker, der har en Z39.50-gateway. At det er muligt, gør det dog ikke automatisk også tilladt at benytte posterne til andet end umiddelbar præsentation i en brugergrænseflade.

v. Genbrug af data efter lokale aftaler

Nogle biblioteker har lavet aftaler med materialeleverandører om at få leveret poster sammen med materialet. Disse data kan have forskellig proveniens, og forskellige betingelser tilknyttet.

Som eksempel kan nævnes AUB, som indtil i 2015 har haft aftale med Starkmann om levering af bibliografiske poster sammen med materialer. Rettighederne til disse poster er ikke udtrykkeligt formuleret.

Som følge af et ønske fra Statsbiblioteket i forbindelse med eksport af fælleskatalogen til WorldCat blev det muligt at mærke poster, således at de ikke eksporteres til WorldCat. Til dette formål blev danMARC2 udvidet med felt 004 *n. Ved hjælp af koder kan begrænsning af eksport angives; indtil videre med w for ikke-eksport til WorldCat.

Andre kan have aftaler med leverandører af andre typer data, som ikke nødvendigvis er i form af MARC-poster, men hvor aftalen indeholder klausuler.

Statsbiblioteket har en aftale med Ritzau om metadata for radio-/tv-samlingen. Denne aftale indebærer, at bibliotekets brugere kan benytte Ritzau-data til at identificere og søge i de programmer, som indgår i bibliotekets samling, men anden brug kræver ny aftale. Det skyldes, at Ritzau sælger deres metadata til mange, så de beskytter deres rettigheder. Statsbiblioteket har efterfølgende aftalt, at data fx også må bruges i projekter mv.

Atter andre kan have lavet lokale aftaler om genbrug med søsterorganisationer i udlandet.

3. Hvilke aftaler findes i dag

Der findes i dag en række aftaler, der dækker brug af data fra Danbib. Det drejer sig om de danske poster ligesom data fra OCLC, Library of Congress og British Library er underlagt aftaler / restriktioner i forhold til brug og distribuering.

a. Nationalbibliografien

I henhold til aftale med Kulturministeriet varetager DBC i dag den nationalbibliografiske registrering af bøger, musik, film, lydbøger, multimedier, internetdokumenter, samt artikler og anmeldelser i aviser og tidsskrifter. Aftalen²⁷ blev indgået i 1991, og siden er der kommet en række tillægsaftaler – en af de væsentligste tillægsaftaler omfatter optagelsen af netressourcer i nationalbibliografien, og den er fra 2011. Kulturministeriet har ejendomsretten til de nationalbibliografiske data – også de data, der er produceret før aftalens indgåelse i 1991, og data kan frit anvendes så længe aftalen løber. DBC er i aftalen forpligtet til at tilgængeliggøre de nationalbibliografiske data for enhver der ønsker det.

I brev af november 2014 fra Kulturministeriet til Statsbiblioteket giver ministeriet efter anmodning tilsagn om at nationalbibliografiske data frigives under en CC0 licens. Dette tilsagn gælder bredt og ikke kun for Statsbiblioteket.

b. Bibliotekskatalogisering

Bibliotekskatalogisering omfatter selektion og registrering af materialer, der er målrettet bibliotekernes formidling og materialevalg, og som finansieres af katalogiseringsbidraget. Brugsretten til data er beskrevet dels i en aftale af 2009²⁸ dels mellem Styrelsen for Bibliotek og Medier og DBC omhandlende de statslige bibliotekers brug og dels mellem den enkelte kommune og DBC omhandlende folkebibliotekernes og de pædagogiske læringscentres brug.

²⁷ <http://slks.dk/biblioteker/nationale-ordninger/nationalbibliografien/nationalbibliografisk-aftale/>

²⁸

http://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/bibliotek/nationale_ordninger/danbib/Nationale_aftaler/Aftale_om_statslige_bibliotekers_adgang_til_bibliotekskatalogiseringen_2009.pdf

I disse aftaler har bibliotekerne en brugsret til data inden for egen institution og til sædvanligt biblioteksbrug. Data må således ikke videredistribueres til 3. part uanset, om det er til kommercielt brug eller ej.

Brugsretten er i de nævnte aftaler defineret således: *Brugsretten er begrænset til sædvanlig biblioteksbrug i Kundens egen (egne) institution(er). Kunden er ikke berettiget til hverken at overdrage sin brugsret til bibliografiske data i DanBib eller data (poster) fra DanBib til tredjemand mod eller uden betaling.*

I 2009 indgik Styrelsen for Bibliotek og Medier og DBC endvidere en aftale²⁹ om brugsretten også omfatter fælles biblioteksformidlingsløsninger under det forbehold at kommuner med mindst 98% af befolkningstallet betaler katalogiseringsbidrag.

c. Danbib – genbrug af andre bibliotekers poster

Disse data er underlagt samme aftaler som data hørende under bibliotekskatalogisering.

Som nævnt under 2 C. foregår der i dag genbrug fra en række udenlandske leverandører hvoraf der foreligger aftaler med nogle af dem. Leverandørerne er nævnt nedenfor:

d. Library of Congres

Library of Congres har leveret poster til Danbib siden 1981. Boglege materialer opdateres dagligt mens opdateringer af andre materialetyper end bøger sker ugentligt.

Det er oplyst fra Library of Congres, at poster må videredistribueres til 3. part under forudsætning af, at det oplyses, at posten stammer fra Library of Congres. Hvis det ikke er muligt at oplyse afsender (hvis posten f.eks. er matchet med andre data end stammende fra LC) skal det ved en generel bemærkning fremgå at denne base indeholder poster, der stammer fra LC. Poster må dog ikke distribueres til 3. part, hvis det drejer sig om kommercielt brug.

e. WorldCat

Der er via netpunkt adgang til at søge og genbruge poster fra WorldCat. Der søges direkte i OCLC's database, men det er netpunktets brugergrænseflade, der benyttes. Via denne adgang er der mulighed for at downloade og genbruge poster fra WorldCat i eget katalog.

I den aftale, der er indgået mellem DBC og OCLC, har bibliotekerne en ikke eksklusiv ret til at videreformidle data, hvortil de har tilknyttet beholdningsdata, til andre ikke kommercielle institutioner.

OCLC har i 2014 indgået en aftale med Libris om at alle data fra WorldCat, som Libris biblioteker har beholdningsdata tilknyttet er under CCO licensen (Creative Commons open licens). Det betyder, at sådanne data er frie for alle at benytte – også til kommercielle formål.

29

http://slks.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/bibliotek/nationale_ordninger/danbib/Danbib_abonnement/Aftale_brugsret_bibliotekskatalogisering.pdf

Hvad angår OCLC og data fra WorldCat, så har OCLC forskellige licensaftaler med deres kunder. OCLC anbefaler generelt Open Data Commons attribution license (ODC-BY)³⁰. Denne licens skal sammenholdes med WCRR (WorldCat Rights and Responsibilities), der dækker en række normer i forbindelse med rettigheder og ansvar ved brug af WorldCat, herunder anvendelsesområder.

Licensen giver ret til følgende:

- To Share: To copy, distribute and use the database.
- To Create: To produce works from the database
- To Adapt: To modify, transform and build upon the database.

Så længe der angives kilde: *You must attribute any public use of the database, or works produced from the database, in the manner specified in the license. For any use or redistribution of the database, or works produced from it, you must make clear to others the license of the database and keep intact any notices on the original database.*

OCLC er dog opmærksom på, at flere biblioteker har behov for at stille data til rådighed under en CC0 licens. Denne går udover WCRR normerne. Hvis biblioteket ønsker en CC0 licens beder OCLC om, at de to vigtigste principper inden for WCRR bliver overholdt.

Det drejer sig om følgende (citat fra mail fra OCLC): *These principles are attribution (<http://www.oclc.org/en-US/data/attribution.htm>) (to the OCLC cooperative) and awareness (<http://www.oclc.org/en-US/worldcat/community/record-use/policy/community-norms.html>) (of the cooperative's norms around its data).*

f. British Library

Danbib indeholder poster fra British National Bibliography 1981-2008. Disse poster følger de konditioner, der er beskrevet på British Library's hjemmeside. Her fremgår det, at data kun må benyttes til ikke kommerciel brug. Hvis et bibliotek ønsker at benytte eller videregive data til kommercielle leverandører må dette ikke finde sted uden, der er indhentet tilladelse fra British Library. Det bemærkes, at British Library siden har stillet British National Bibliography³¹ siden 1950 til frit rådighed til download i RDF og CSV format som CC0. Det må antages, at samme data hjemtaget via DanBib også kan betragtes som dækket af CC0.

g. Evt. andre aftaler

Der er direkte adgang til at søge i Libris og Bibsys fra netpunkt, men der er ikke indgået aftaler omkring brug og evt. distribution af data fra de to nævnte baser.

³⁰ Den fulde licens er beskrevet her: <http://opendatacommons.org/licenses/by/1.0/>

³¹ British Library Catalogue Datasets in RDF and CSV -

http://www.bl.uk/bibliographic/pdfs/british_library_catalogue_dataset_tc.pdf

BIBSYS oplyser, at bibliografiske data fra BIBSYS er licenseret med Norsk lisens for offentlige data (NLOD)³². Det betyder at data kan bruges, så længe det oplyses, at de kommer fra BIBSYS og at data ikke misbruges.

For Libris gælder at det på Kungliga Bibliotekets hjemmeside³³ oplyses, at indholdet af LIBRIS er frit tilgængeligt og at det specifikt gælder for Nationalbibliografien og autoritetsdatabasen (personer, emneord og institutioner) at de er tilgængelige som åbne data med Creative Commons-licens CC0. Libris poster i øvrigt er frit tilgængelig, men ikke med fri licens.

4. Kommercielt brug af data

Kommercielt brug af metadata og data fra bibliotekerne har indtil videre ikke været noget presserende spørgsmål. Men den teknologiske udvikling, bibliotekernes udvikling med supplerende metadata og udviklingen m.h.t. genbrug af data, indebærer at denne situation er under ændring. Bibliografiske registreringer med de berigelser, som er til rådighed som en del af bibliotekernes brugergrænseflade, indeholder nu metadata og data, som kommercielle tjenester kan anvende.

En del af udviklingen af internettet, er etablering af tjenester, som lægger sig oven på andre tjenester og beriger deres egen forretning med information fra andre sites. Som eksempel kan nævnes eksplosionen af tjenester, som tilbyder bestilling af hotelværelser: langt de fleste af disse er meta-tjenester, som anvender andre tjenester som underlag for at hente en fortjeneste ved at være mellemmand.

For at undgå at et bibliotek kommer i klemme, er det derfor vigtigt at deklarere sine metadata - og især for disse, som biblioteket udstiller uden at have ret til andet end netop denne udstilling. Se herom i næste afsnit.

Men biblioteket kan naturligvis også have en interesse i at metadata indgår i eksterne tjenester, således at disse linker tilbage til bibliotekernes services. En udstilling af de muligheder bibliotekerne giver for at udlåne materiale og stille digitalt materiale til rådighed, er også i bibliotekernes interesse – også selvom det sker på sites, som også indeholder egentlig kommercielt materiale.

Men mere problematisk er det, hvis andre aktører henter data og metadata og genbruger dem i egne løsninger. I den sammenhæng er det vigtigt, at biblioteket tydeligt har deklareret alle former for begrænsninger i genbrug, således at biblioteket ikke kan beskyldes for medansvarlighed i andre ikke-retmæssige genbrug.

Andre genbrug af de basale bibliografiske metadata vil formentlig ikke blive det store problem, da de ofte vil være tilgængelige fra andre. Men derimod vil andre aktører kunne se et potentiale i at genbruge supplerende data: indholdsnoter, illustrationer, bibliotekernes anmeldelser, brugeranmeldelser m.v.

³² <https://data.norge.no/nlod/no>

³³ <http://www.kb.se/libris/Startpaketguide-for-LIBRIS-registrerande-bibliotek/>